

ena e tla ba tjena ho tlo-
hella neng, mme e tla ba
ya basebetsi ba sehlopha
se feng, sa kgwebo e feng
le hore e tla ba sa seba-
ker se feng.

Sepheo sa molao ona ke ho
hloma melao e tsitsitseng
e laolang megolo, le ho
fana ka melao e laolang
ditokelo tsa ho hirwa. Ka
bokgutswanyane re ka re o
re thusa hore re se lefshwe
chelete e ka tlasa e beu-
weng, le hore re be tlasa
maemo a matle a tshebetso.

Molao ona o ama mekga yo-
hle ya tshebetso ntle le
e latelang:

1. Basebetsi ba malapa a
makgowa;
2. Basebetsi ba mmuso;
3. Basebetsi ba baithaupi;
4. Basuwe ba dikolo le ba
di-university;
5. Difofu.

BOU YA MEGOLO KE ENG?

Boto ya megolo e hlonngwe
ka batho ba kgethwang ke
Letona la Tshebetso (Mini-
ster of Labour) ho fihlela
nako e ratwang ke ena. Bo
to ena e ka arolwa ho ya
kamoo Letona le ka lakatsa
ng ka teng ho e abela mese-
betsi. Ha ka mohlomong Le-
tona, kamorao hoba le bui-
sanele modula-setulo wa go
to, le elellwa hore ho hlo-
kahala hore go be le baeme
di ba basebetsi le ba beng
ba mesebetsi, le ye le kge
the baemedi ba babedi kapa
ba bararo ho basebetsi le
ho batshwari.

MESEBETSI YA BOTO ENA:

1. Ho batlisisa le ho fana
ka raporoto ho letona ha
le kopile jwalo;
2. Le fana ka keletso ho
letona ha ho hlokahala.

Hape le yee le ahlolele di-
nyewe tsa mesebetsi, mme
mosebetsi ona ke wa bohlo-
kwa ho Lekala la Tshebetso
le ho basebetsi.

Elahloko hore letona la
Tshebetso ke lona feela le
nang le matla a ho laela
boto hore e batlisisa mme
hona boto eya tlangwa ho-
re e ho etse.
Ha letona le kopa hore bo-
to e batlisisa ntho, le
tlameha ho hlalosa hore ho
batlisiswe kgwebong efeng
le sebakeng se feng, le
hore ho batlisiswe sehlo-

ng se feng sa basebetsi
Dihlopha di arohangwa ka
basasi kapa banna, batho
ba baholo kapa bamahareng,
nako eo basebeditseng se-
bakeng se le seng - eseng
ka kgethollo ya mmala.
Bakeng sa ho etsa patli-
siso, boto e dumelletswa
ke molao ho

1. Qobella motho ho fana
ka tsebo eo ba e batlang,
2. Kapa ho tlatsa kapa ho
hanyetsa taba e batlisi-
swang.
Pele boto e ka kgothaletsa
lekala ho nka bohato, e
tshwanela ho ela hloko n-
tho tse pedi tsa bohlokwa,
mme ke mona moo wena mose-
betsi o tshwanelang ho bu-
la mahlo teng.

1. E tlameha ho amohela
seo bassebetsi ba e bole-
llang sona;

2. Hape e tlameha ho amo-
hela le ho sheba maemo a
theko ya dintho sebakeng
seo.
Hona ho bontsha hore ba-
sebetsi ba tlameha hore ba
tsamaye diboka tsa Boto ya
megolo mme ba hlalise ma-
thata a bona hobane ke ka
ho etsa hona boto e tlang
ho tseba hore basebetsi ha
ha kgotsofalle megolo e
tlase ena. Boto e ka tse-
ba jwang ho khethela base-
betsi megolo e sa tsebe ma-
thata a bona?

Ha basebetsi ba lakatsa ho
ya dibokeng tsena tsa boto
ya Megolo, ba tshwanela ho
rerisa baokamedi ba bona e
sa le ka nako. Baokamedi
ba tlangwa ke molao ho du-
mella basebetsi ho ya dibo-
keng tsena, mme ho kgatlha
nong le molao hore baokame-
di ba hule chelete megolong
ya basebetsi ha ba ile di-
bokeng tseo, kapa hona hore
ba ba tshose ka hore ba tla
ba tebela le ha e le ho ba
hlokofatsa ka mkgwa o fe
kapa o fe, hobane feela ba
ile ba ba le tskatso kapa
ba ya dobokeng tsena.

Ha boto e ka fana ka keletso
ya hore basebetsi ba
fuwe megolo e itseng, Le-
tona le tla beya kamoo le
bonang ka teng, mme ho tla
hatiswa lengolonyaneng la
mmuso le bitswang Govern-
ment Gazette mme ho tla bo-
lelwa ho lona hore megolo

PHAELO

le, ditena ho mehaho. Di-
ntho tsena ha di tsebe ho
iphetola ka botsona, ke
matshoho a hlaliasang phe-
toho e kang eo. Ntle ho
matsoho, chelete ekabe e
sena molemo. Enee ke ke
ya hola. Ke matsoho a e-
tsang hore ho be le phae-
llo. Empa jwang?

Phaello - Theko - kamohelo

Monga feme o rata ho ba le
phaelo, ka tsela tse jwalo
theko ya hae e katlase ho
chelete eo a e amohelang.
Theko e akaretsa dintho
tse kang ho reka thepa e
tla sebediswa femeng, me-
chini le makoloi empa ha-
holo theko ya basebetsi e-
leng megolo ya bona.

Dintho tse kang masela, di
fetoha jwang hore e be dia
paro? Hona ho hahiswa ke
matsoho. Matshoho ke ona
a fetolelang patsi ho tafo

Monga feme o reka thepa,
o patalla makoloi, mechini
le rente, empa le ha ho le
jwalo, o ntse a etsa phae-
llo. Jwang? Hona o ho e-
tsa ka ho lefa basebetsi
chelete e lekaneng bona le
malapa a bona hore ba kgo-
ne ho matlafala ba tsebe
ho nna ba mo sebeletsa (n-
qengwe o ye a ba fe e tla-
se ho feta eo). Mosebetsi
o sebeletsa chelete e foko-
lang hampe. Mosebetsi ha
a lefellewe chelete e leka-
nang mosebetsi oo a o e-
tsang, ha a lefelwe matso-
ho a hae. O lefshwa chele-
te eo ho thweng e lekane
ho mo phedisa. Ha a ne a
lefellwa mosebetsi oo a o
entseng, monga mosebetsi,
eo hangata a sa sebetseng
letho, o ne a ke ke a e-
tsa phaello hohang.

Eya leqepheng 5.

4. TLHOLEHO YA DIUNIONE TSA BASEBETSI ENYELANE

Ditaba tsa lengolonyana lena di leka ho re bontsha hore ho na le kopano pakeng tsa histori ya kgale ya diunione tsa Englene le ho qaptjwa ha di-unione tsa Batsho Batsho mona Afreka Borwa. Taba ya pele re tshwanela ho ipotsa hore na ke hobaneng ha ho hloka hore ho boptjwe di-unione. Karabo yateng ke e bonolo. Basebetsi ba lefatshe lohle ba bona bohlokwa ba hore ka kopane mmoho ho itshireletsa mesebetsing ya bona. Kahoo, ba hloma mekgatlonyana e menyane e akaretsang mathatha a basebetsi haholo.

Peleng diunione e ne e se tse ikgathatsang ka tshireletso ya ha motho a kula, ha a sa sebetsi le bakeng sa maqheku.

Sepheo-pheo sa unione ke ho fumanela basebetsi megolo e betere le maemo a matle a tshebetso le ho lwantsha ho sebetsa nake e telele ka letsatsi.

Hang ha basebetsi ba geta ho bopa diunione tsena, me sebetsing dwana, ba ne ba hloka chelete ya ho lefa rente tsa moo ba tshwarelang dikopamo teng. Empa haesale ho tloha tlholehong ya diunion, basebetsi ba ile ba ithuta ntho ya hore pele ba ka nka bohato bofe kapa bofe, ba tlameha ho hlalisa mathata a bona ho beng.

Ho ya makatsa hore ebe basebetsi ba bile le hona ho hloma diunion hobane batho ba ne ba hlile ba le kgatlanong le tsona matsatsing ao. Lebaka le neng le etsa hore bongata ba tsona di seke tsa atleha ke hobe ne basebetsi ba ne ba lefshwa chelete e tlase, kaho le mekgatlo ya bona e ne e sena chelete e lekaneng ya ho ikemisa. Kahoo diunion di ile tsa tseba bohlokwa ba ho baballa chelete.

Banna ba bangata ba kang Francis Place ba ne ba tseba hore beng ba mesebetsi ha ba tsebe ho ka etsa chelete ntle le hore ba lefe basebetsi chelete e tlase. Mona ke moo re bolellwang ka ha motsana o mong oo ho thweng ke 'Tolpuddle'. Ba sebetsi ba motsana ona ba ile ba nna ba fokoletswa megolo ya ba ya fihla ho R1.60 ka beke. Basebetsi ba ile ba kopa magistrata

le moruti e mong ho ba thu sa empa bao ba ile ba ba latolela ka hore beng ba mesebetsi ha ba buile ba buile. Eitse ha megolo e fokotswa hape hofihlela e ba R1,20 ka beke, basebetsi ba rera ho hloma union ya basebetsi. Empa eitse kamora nakwana, baetapele ba teng ba tshwarwa ba kwakwa lwa chankaneng.

Ho latela taba tsena, F. Place o ile a elellwa hore ona ha se ona mokgwa wa ho sebetsana le basebetsi, le hore tsela e nngwe feela ya ho ba dudisa ba thabile ke ho ba fa megolo e betere le maemo a matle a tshebetso. Hona ho ile ha tso sa ngongoreho haholo ho ba mmuso, le beng ba mesebetsi bao bona ba neng bare basebetsi ha ba tshwanela ho fuwa bophelo bo botle. Empa qetellong batho ba ile ba elellwa hore ntate elwa Francis Place o ne a hlalositsekeletso ya bohlokwa e le ruri, e leng ya hore motho a ke ke a iphanyetsa basebetsi ho isa kae, mme re tlameha ho elellwa hore basebetsi ba ke ke ba dula ba thabile ha ba sa fuwe bolokolohi.

Kajeno, le ha ho le jwalo, beng ba mesebetsi Enyelane kwana ba ithutile ho amoela boteng ba diunion tsa basebetsi, le ho phedisa basebetsi hantle hobane ba elellwa hore ke feela ka ho etsa jwalo basebetsi ba bona ba tlang ho sebetsa ba thabile.

WAGES COMMISSION,
c/o SRC,
Students Union Building,
Wits University,
1 Jan Smuts Avenue,
Johannesburg.

MOKGATLO WA INDUSTRIAL AID O BA LE SEBOKA SA PELE SA BASEBETSI

Ka la 10 August, Mokgatlo wa Industrial Aid o ile wa tshwara seboka sa ona sa pele sa basebetsi. Basebetsi ba ne ba le 80 ha re bula kopano. Taba ya pele re ile ra tsebiswa komiti le batshwari ba ofisi ya mekgatlo. Kamorao ho moo mokomiti ka mong o ile a re hlalositse ka mesebetsi oo a o etsang.

Dipotso di bile ngata mabapi le mesebetso oo mekgatlo o o etsang, mme ho ile ha buiwa haholo ka ha basebetsi le hore ba ka etsang ho bebofatsa maemo a bona a tshebetso ka ho rutwame lao e ba tlamang le e ba laolang hore ba kgone ho i popa. Basebetsi ba bang ba ile ba re bolella kamoo mekgatlo o ileng wa ba thu sa ka teng. Ntho e nngwe e nka le tsebisang yona: ke hore komiti le batshwari ba ne ba thabile haholo ho utlwa taba tsena. Ba ne ba ntse ba bososela feela ha basebetsi ba ntse ba bua, empa emong mokomiti o ile are: "Re ka be re sa ka ra ho etsa hona ha basebetsi bana ba ne ba saa ka ba tla ho rona ho tla re bolella mathata a bona." Komiti e hlalositse hantlata hore mekgatlo o seo o leng sona ka baka la basebetsi. "Ke wa basebetsi, mme ke taba ya bohlokwa ho re basebetsi ba joine le ka ho ithusa ka ho ikaha." Re kwetse seboka ka ho bina 'Morena Boloka Sechaba'

Re hloka ho ba diboka tse nngata tsa mofuta ona, moo re qoqang taba tse ngata tsa mofuta ona. HA RE KOPANENG RE BENG NTHO E LE NNGWE.

Lena ke lengolo le ngotswe ng ke emong wa basebetsi ya neng a le teng sebokeng mme ya reng o le romelletse mekgatlo hore le hatitse ho 'BASEBETSI', e le hore basebetsi ba bang ba tle ba tsebe hore ho neng ho etsahala ke eng.

5 EZOMHLELI

Kuleliphephandaba uBASEBE NZI, nakwamanye adlulile, sinithele ngemibutho ya phesheya ekhulume ngokuce da ngabsebenzi abamnyama ba la eSotaflika. Kulemi hlangano, abantu abaningi ba la eSotaflika nangaphandle bakhulume ngezinto abacabamgayo ukuthi zifunwa ngabasebenzi Abamnyama la eSotaflika. Sinitshele futhi ukuthi kulemihlangano, akekho umuntu oke wakhulumela abantu abamnyama ba se Sotaflika.

Asifuni ukuthi sithi lona noma loya uphosisile, noma sitho lokho okushiwe ngomunye kuyiqiniso mayelana nokuphila kwaBantu abamnyama, kodwa into ekhona ukuthi akekho onga-

bakhulumela abantu Abamnyama base Sotaflika ngaphandle kwabo abasebenzi ngokwabo noma umuntu okhe waphila nabo, owazi zonke izikhalo zabo. Kulaba asebeke bakhuluma, akekho nomunye je o nalelo lwazi

Iqiniso linye nje, abasebenzi abamnyama abakaze ba hlangane bakhulume ngezizwe elilodwa, nokuthi batshela abantu ukuthi bacabangani na. Ngaphandle kokuthi lokho kwenziwe, akekho umuntu ookwazi ukuthi abasebenzi bakhala ngani na, ngaphandle kwabo abasebenzi. Abasebenzi ngekhe babe nelizwi eliqinile uma bangahlangani basitshela ukuthi bona bacabangani na.

Abehulumeni, abaninimsebenzi nabanye abaningi abikhulumile into ebayecaba-

ngayo ngabasebenzi baseSotaflika. Lemicabango yabo akusiyinto eyiqiniso ngabasebenzi ngoba ngabasebenzi abaziyo ukuthi izikhalo za bo qithini futhi yibo abaziyo ukuthi bafunani. Akekho ozabakhulumela kancono Uma abasebenzi bafuna ukuthi abantu bazi ukuthi bafunani, fanele ukuthi bakhulume ngelizwi elilokwa, khona wonke umuntu azokwazi ukuthi abasebenzi badingani na, futhi khona izikhalo zabo zokucaciseka kahle.

Ngabasebenzi kuphela abaziyo ukuthi bafuna ukuphila kanjani, ngakho-ke, kufuneka ukuthi bahlangane basazise into abayifunayo. Khona kuzokwenzwa into ezizobaphilisa kamnadi.

ABASEBENZI FUNEKA BAHLANGANE BABE YINTO ENYE.

Di tswa leqepheng 3

Ditabeng tsa 'PHAEELLO'

Ke taba ya bohlokwa hamphe ho tseba ka ha phaello. Monga feme ya nang le chelete e ngata ya ho qala kapa ho reka feme o etsa lona ho iphumanela phaello, femeng eo. Beng ba feme hangata ha ba tsebe moo difeme tsa bona dileng hona teng, ba di reketse hona hore di batsetse chelete. Empa chelete e ba e etsa jwang?

Chelete ha e phele ha e hole. Ha e ke ngwana ya holang hore e be moshema ne. Ha ho le jwalo, e eketseha jwang? Ho tla jwang hore chelete ya dintso tse etswang femeng e fetwe ke e tla fumanwa kamora hoba ho rekiswe dintso tseo?

BASEBETSI BA FEME YA DIPOMPONG BA SETERAIKILENG BA THEOSA MMILONG WA COMMISSIONER, GAUTENG.

ABASEBENZI BEFEMU LAMASWIDI ABABESITIRAIKILE BEHLA EMGWACWENI WASE-GOLI I-COMMISSIONER.

BOMHLABA WONKE

E GENEVA, e Switzerland ngo July, yahlangana inhlangano yemisebenzi yasemhlabeni wonke. Kulomhlangano, babexoxa ngezindaba zokusebenza. Kulomhlangano, bekukhona ibandla elihlupha ngezindaba zamabutho abasebenzi. Futhi kulebandla bekukhona abakhulumeli abaningi abakhulumela amazwe abo njengabase Amelika, eEurope nase Afrika.

AbaseSotaflika abakwazi ukuzikhulumela khona emhlanganweni ngoba bonke abakhulumeli abathandi izindaba zase Sotaflika nendlela ebaphethe ngayo abasebenzi abamnyama

Kodwa kukhona ibutho labasebenzi elalime ezweni lethu. Igama lalo lingu-TUCSA. Lelibutho likwazi ukukhulumela abelungu kuphela, ngoba alibakhulumeli bonke abantu base Sotaflika. Ngaphandle ko-TUCSA, alikho elinye ibandla labasebenzi elikhulumela abasebenzi bakithi. Abakhulumeli abasephesheya e-Europe nabaseAfrika babona ukuthi iTUCSA ayibakhulumeli abasebenzi abamnyama base-Sotaflika.

Uthe ebuya, uMvubelo, wa thi "Uma abasebenzi abamhlophe bengasizi abasebenzi abamnyama, babeka intuthu kuhulumeni khona bazokwenza ukuthi singasebenzi kamnadi".

Kulenyaka, 1974, bebexabana ngoba uLucy Mvubelo, (u mabalane umkhulu we National Union of Clothing Workers) ubecela igunya lokukhulumela abasebenzi base Sotaflika kulomhlangano we ILO. Wathi kufanele sisebenzise i-TUCSA khona kuzo philiswa abasebenzi abamnyama nezinyunyana zabo kahle la e-Sotaflika.

Kulonyaka odlulile, uLucy akavunyelwanga ukuthi akhulume emhlanganweni we ILO, kodwa kulenyaka ka 1974, wavunyelwa ukukhuluma. Phambi kokukhuluma kwakhe, abaseAmerika nabase Afrika bayebalwa kakhulu ngoba laba base Afrika bengafuni ukuzwanakwakhe ne-TUCSA.

Umunuzane Gerd Murh, umphathi womhlangano weILO, wamvumela uLucy ukukhuluma ngo 1974, kodwa abakhulumeli baseAfrika bala khonalapho. Umunuzane uDennis Akuma (umabalane omkhulu wamabutho abasebenzi bonke eAfrika) wathi isinqumo sabaseAfrika ukumvimbela uLucy. Yayisinqumo esivumelana bonke abaseAfrika. Isizathu sokwala kwabo sesokuthi uLucy akanamandla okukhulumela abasebenzi bonke baseSotaflika.

Isizathu zalenqondo yisizathu sokuthi zonke izinxo zokwenza imvumelwana ziphetwe ibandla labelungu, (Garment Workers Union) fu-

thi lelibandla liyilungalika TUCSA. AbeTucsa bafuna ukuthi kuzokhula imibutho yabasebenzi abamhlophe Umnumzane uBarnery Dladla wa Kwa-Zulu, wathi lokhukusho ukuthi abantu abamnyama bazophathwa njalongesandla esinzima sabaholi abamhlophe, isandla esingakwazi ukuvumela abasebenzi abamnyama ukuzikhulumela kahle. AbaseAfrika basacabanga ukuthi abeTUCSA bavikela amagunya abasebenzi abamhlophe ngaphambi kokuvika lawa abasebenzi abamnyama. ULucy oye waso la uBarney Dladla.

Abasemelika nabaseAfrika bayebaxabana kabi ngendaba yokuvumela uLucy Mvubelo ukukhuluma emhlanganweni ngoba abaseMelika babethi makavunyelwe ukukhuluma.

Ekugcineni uLucy wakhipha isicelo sakhe sokuthola iginya lokukhuluma emhlanganweni wathi uzoyeka le ndaba kuze kuhlenganiswe kulomnyaka ozayo. Emva kwa lokho, abaseAfrika bacela ucolo kuye.

AbeTUCSA bathumela isimo ku ILO bathi bacela ukuthi laba beze la eSotaflika bazo bona iqiniso eligcwele ngemibutho yabasebenzi baseSotaflika. I-TUCSA ichaza ukuthi abaningi basephesheya abazi ukuthi iqiniso liyini namalana nezinyunyane, za la eSotaflika ngoba bengazange bafike la. AbaseAfrika bavuma ukuza ukuze balazi iqiniso.

IZINZUZO

Kufuneka kakhulu ukuthi izindlela zokwenza izinzuzozefumu zibonakale. Umnini wefemu, obenemali yokuqala ifemu noma ukuyithenga, ufuno into enye-nje - izinzuzo Abaningi abanini bamafemu abazi ukuthi amfemu wabo akuphi ngoba bafuma intoenye nje - imali yezinzuzo zalo. Kodwa bathola kanjani izinzuzo zabo?

Imali ayinayo impilo ukuthi kungaze kuthwe izakhulu nje ngomtwana uzaphenduka abengumfana. Pho-ke, ikhula kanjani? Yini imali yokweza izimpahla efemini ingaphansi kwemali etholwayo ngezindlela zonke efemini?

Izinzuzo zihlanganise imali etholwayo ngezindlela zonke-iphungula yimali ekhishwe yokwenza izimpahla.

Uma umninifemu efuna izinzuzo kufanele imali etholwayo ngezindlela zonke. Izindlela zokwenza izimpahla yizona zokuthenga izinto eziluhlaza zokwenza izimpahla, izindleko emishini, izindleko zemihambiso nezezisebenzi - imiholo yabo.

Izinto eziluhlaza zishinshakanjani kuze kutholwe impahla ethengiswayo? Izitini zijika kanjani zibe yizindlu? Ngamandla womuntu! Kanjalo ke imali ayikwazi ukuzishintsha ibeyiningi. Ngamandla abasebenzi akuzayayo lokho, ngamandla enza izinzuzo lezo.

Umninifemu ubhadhala imali yezinto eziseluhlaza zokwenza izimpahla; futhi ubhadhlala imali yemishini, nemali yendlu kodwa usakwazi ukuthola izinzuzo. Uyithola ngokuholela abasebenzi bakhe imali encane, elingene ukuphilisa labo basebenzi nemideni yabo, futhi ngesinye isikhathi leyo mali incane nangaphansi kwalokho. Ubanika elingene nje ukuthi babe namandla khona bazokwazi ukumsebenzela. Umsebenzi akaholelwa imali elingene umsebenzi awenzayo - uthola nje imali yokudla. Uma ebebhahlalwe imali elingene amadla wakhe, elingene umsebenzi awenzayo, ubengeke athole izinzuzo lomnini wefemu.

UMTHETHO WEMIHOLO

Umthetho wemiholo uqonde ukwakha ibandla lemiholo elizo siza ngokunquma kwemiholo futhi ebandla leli lizonquma izimo nemikhawulo yokuqash abasebenzi. Ngeminye imibizo, kufanele ebandla liqinise kahle imiholo ezophilisa abasebenzi nezimo ezikhahle.

Umthetho wemiholo uphatha yonke imisebenzi ye-Indastri ngaphandle kwabasebenzi absebenzela uhulumeni, abafundi si bezikolo namaunivesity, abasebenzi abangaboniyo na labo abasebenza ezindlini zabelungu. Bonke laba abavikelwi ngomthethe wemiholo.

UMTHETHO WEMIHOLO UHAMBA KANJANI?

Ibandla lemiholo (Wage Board) lenziwa ngamalunga abekiwe ngqongoshe weZomsbenzi (Minister of Labour), ngesikhathi esitha ndwa uyena. Umphathi lowo ukwazi ukuwahlukanisa amalunga ebandla lemiholo kho na azokwazi ukusebenza nge zindlela ezihlukanisiwe. U ma Ungqongoshe ecabanga u kuthi kuzosiza umsebenzi webandla ukubeka abanye abaqhashi nabasebenzi beIndastri, uzobakhetha futhi abanye khona bazokwazi ukuhlala ebandleni, balilayeze ukuthi izimo zimiwa-phi. Ungqongoshe uzobabeka abakhulumeli abazobakhulumela laba abazofuna ukulayeza ibandla.

UMSEBENZI WEBANDLA LEMIHOLO

Umsebenzi omkhulu webandla lemiholo wukuhlola nokubi

Umsebenzi omkhulu webandla lemiholo wukuhlola nokubika izindaba zemisebenzi, emazweni, futhi ukwenza ukuncoma kumbusisi. Ngesinye isikhathi ibandla lemiholo lenza umsebenziwamjaji futhi ukuncoma kwalo kuthembeke kakhulu kulaba bezemisebenzi. Ngungqongoshe wezemisebenzi ye dwa okwaziyo ukuhlola ibandla lemiholo. Ukuhlola kwobandla kwenzeka uma kulaela yena ungqongoshe futhi uzasho ukuthi ukuhlola kwebandla kuzoba endaweni ethiza, nokuthi kuzoba kwinhlobo enjani yomsebenzi futhi a hlukanise kubasebenzi ngokukhetha kwominyaka, nesikhathi so-

kusebenza kanye nolwazi lomsebenzi, hayi ngokuhlukanisa kwebala.

Kuze ibandla likwazi ukuhlola, kufanele :

1. ukuthi linake zonke izinto ezibonisa neziqhamuka kubandu;
2. Futhi lifanele ukunaka ukuthi abantu baphila kanjani na.

Lokho kusho ukuthi kufuneka abasebenzi baye ebandleni uma lihlangene ukuxoxa nokunquma umthetho. Abasebenzi bafanele bathume isiboniso sabo kulo ngoba abekho abanye abanye abantu abazobakhulumela. Isiboniso sabo sizo siza ibandla ngokunquma kwalo kwehlelo lemiholo. Uma bengekho abasebenzi emhlanganweni, ibandla lizokwazi kanjani unquma imiholo ephilisayo? Manje-ke, uma abasebenzi befuna ukuya ehlanganweni, mabatshela abaqashi babophambi koku hlanganiswa kwebandla. Abaqashi abavunywa kuxosha, noma ukusongela abasebenzi ukuthi bazoshwe uma befuna ukuya, futhi kufanele abaqashi baholisele imali zabo noma bengasebenzanga kulamalgaba bebeye kulemhlangano.

Uma ibandla lingavuma uku khuphula imiholo, kuzabhalwa kuphepha likaHulumeni elibizwa i-Government Gazette, khona futhi kuzavezwa ukuthi imali zizokhushulwa nini-na kubantu abanjani na.

IBUTHO LE

INDASTRI LIBA

NOMHLANGANO

OKUQALA

WABASEBENZI

Ngomhla ka 10 August, siye saba nomhlangano wokuqala wabasebenzi we Indastri. Bakukhona abasebenzi abantu 80 ukuvula kwethu umhlangano. Siqale ngokwaziswa ikomiti nabanye abaphathi bombutho. Amalunga ekomiti aye asitshela ngomsebenzi abawenzayo. Kuye kwazwa imibuzo ngezingcedo ezitholakalayo kulombutho, futhi kuye kwa khulunywa ngabasebenzi nezinto okufuneka bazenze ukuze babe ne mpilo entle emsebenzini. Abanye abasebenzi baye base tshela ngokuthi umbutho uye wabanceda kanjani na.

Into enginganitshela yonani nje: ikomiti nabaphathi babebajabule kakhulu ukuzwa lokho, kodwa omunye wabo uye wathi: "Ngaba asikwazange ukubanceda labasebenzi kube azange beze kithi ngezikhalo zabo." IKOmiti liyelachaza ukuthi umbutho uyilonto oyiyo ngenxa yabo abasebenzi. "Ungowabasebenzi, ngakho ke, kubalulekile ukuthi abasebenzi ba joine ba lethe nabangani babo futhi bazifundise ukuzakha." Sivale umhlangano ngokucula uNkosi sikelele..."

Kudingekile ukuthi sibe nemihlangano eminingi efanalalona, khona sizoxoxa ngendaba ezifana la lezi.

Lokho kuphuma encwadini ebhalwe ngomunye wabasebenzi eyibhalela umbutho ukuthi uzokwazi ukwenza ukuthi abanye abasebenzi bazi ukuthi bekukhulunywani kulomhlangano.

ABASEBENZI ABAMNYAMA NABAMHLOPHE

ESOTAFLIKA, kakhulukazi kusebenza abamhlophe emahofisini futhi kakhulukazi kusetshenzwa abantu abamnyama emisebenzini edinga amandla. Abamhlophe bangobhala bemishini, futhi bazinduna, njalo-jalo.

Umsebenzi osetshenzwa emahofisini ubizwa ngokuthi ungowekhololo elimhlophe noma owobubhala; lona odinga amandla kuthwa ungowekhololo eliluhlaza. Umsebenzi odinga amandla uhlukanisiwe; umunye ungololwazi, kanti omunye udinga nje amandla.

Imisebenzi yolwazi ifuna ukuthi abasebenzi bayifundise noma ukuba nesikhashana kulowomsebenzi.

La esotaflika imiholo yabasebenzi bekhulolo elimhlophe neyabekhololo eliluhlaza ihlukene kakhulu (1:5). Okusho ukuthi uma lona ofundile eholelwa i-R20, lona ofundile uzathola iR100. Lokho kusho ukuthi umongameli uza thola ukwedlula lona omunye kahlanu.

KwelaseAmelika, nase Europe kuhlukene kancane nje: 1:1. Okusho ukuthi lona ungafundanga uma ethola leyo R20, lona umunye uza thola i-R30.

Kaningi uma abasebenzi becala imiholo encono, batshela ngabanini ukuthi ifemu lingawa phantse uma lingabakhu phulela imali. Lesi yiso isikhathi sokuthi abasebenzi bafundise kahle ukuthi laba abafundile baholelwa malini-na. Izinto ekudingekayo ukuthi abasebenzi bafunde ukwazi ngazo ukuthi laba abafundile nalaba abasebenza ngolwazi ukuthi baholelwa malini na. Mhlaumbe kungadingeka ukuthi imiholo yabo iphungulwe khona abanye abasebenzi bazokwazi uholelwa imali encono.

UKUQALA KWEZINYUNYANA ZABASEBENZI ENGILANE

Impilo yobusha yamabutho abasebenzi e-Ingilandi cishe ifana nempilo yobusha yamabutho e-Sotaflika.

Ukuqala masizibuze ukuthi yini amabutho ayinto efunekayo. Umphendulo uthi abasebenzi abanayo enye indlela ukuzivikela emisebenzini. Ngakhoke bahlangane, bakhe ibutho elizobavika, elizobasiza ngezikhalo zabo. Ukuqala imibutho e-Ingilandi ayihluphanga nge zinto ezijengentshwalense ukuvika ukugula emisebenzini, awahluphanga ngokuswela umsebenzi kwabasebenzi nangesivivane sokisiza abasebenzi abadala abangakwazi ukusebenza. Imibutho izimisele nje ukufumanela abasebenzi imiholo encono nempilo encono yoku-sebenza.

Emva kokuhlangana kwa lemi hlangano emisebenzini, bekefuneka imali yokubhadhala irenti. Kodwa, ekuqaleni abasebenzi bebezifundise into yokuhlangana nabaphathi babo emisebenzini uma benezi khalo.

Kuyisimanga ukuthi lemibutho yayiqalwe kanjani ngoba ngalesosikhathi imibutho yabasebenzi ibingavunyelwanga. Enye into eyayenza ukuthi lemibutho ingaphumeleli ukuthi imiholo yabasebenzi ibimincane kakhulu, bengakwazi ukukhokhela imibutho. Ngakhoke lemibutho iyeyafunda ukugcina imali.

Amaningi amadoda afana nabo Francis Place ayazi ukuthi abaninimsebenzi babona ndlela encono yokuzifumanela imali eningi ngopha abasebenzi imali encane. Lapha kumaje sitshelwa nge-Tolpuddle. i-Tolpuddle yigama ledolophana e-Ingilandi. Khona, imiholo yabasebenzi yanqunywa kufikela ku R1,60 ngeviki bonke abasebenzi. Abasebenzi baye bakhuluma nomfundisi nomagistrate kodwa bona baye babatshela ukuthi abanini yibo abanama ndla okubeka imithetho yemiholo. Ithi mayiyehliswa futhi imiholo, abasebenzi baqala ukuhlanganisa iTrade Union. Kodwa emva kwekhathi, baboshwa abahambi bafakwa ejele. Uthe maye bona lokho uFrancis Place wabona ukuthi akuncedi lutho, into ezanceda wukuthi abasebenzi bakhushulelwe imali nezimo zokusebenza. Uhulumeni nabanye abaphathi abazange bayethanda lento ngoba bethi bona abasebenzi abafanelanga ku phila kalula. Ekugcineni bayebabona ukuthi ubeqinile u-Francis, uma ethi abasebenzi bafanele ukuthathwa njengabantu, nokuthi angeke bajabule uma bengalokwa amandla okuphila kamnadi.

Namhlanje, abaninimsebenzi bayazivumela izinyunyana, futhi sebephilisana kahle nabasebenzi babo.

basebetsi

koranta eabasebetsi

February 1975

no.6

DITABA TSA DITERAEKE

Mehleng ena Basebetsi base ba etsa di-"Strike" kgafetsa hohle naheng hena. Mabaka a "strike" e a be ele ho batla nyollelo ya meputso kapa tumello ya ho iketsa ngatana-nngwe.

Ha basebetsi ba batla nyollelo ya meputso, ba etsa kopo ya meputso e batlwang ke bona, ka tshepo ya hore baokamedi ba tla sekela tsebe koping eo. Ho hang ha ba ke ba fuwe hanyenyane.

Kgweding ya phato kwana Thekong(Durban) basebetsi ba 400 ba "Wire Industries, Steel Products & Engineering" ba ile ba terika. Ba ne ba batla nyollelo ya 7c ka hora, empa ba ile ba fuwa feela nyollelo ya 5c

Nqengwe ha ba-teraiki ba batla nyollelo ha ba e fuwe, hona hoo, ba juetswa hore ha ba sa kgutlela mosebetsi kapele, ba tla tejelwa. Hona kgweding ya Phato, faboriking ya Turnwright basebetsi ba 400 ba ile ba teraeka. Ba ne ba batla nyollelo ya R3 ho ya ho R5 ka beke Baokamedi ba ile ba re basebetsi ba robile setlamo(contract) sa bona mme ba tla tejelwa ha ba sa kgatlele mosebetsing. Baokamedi ba ile bare ba tla lekola taba ya meputso mme hona ho tla nka nako hobane ele company entjha. Ka ho tshosa basebetsi le ho etsa ditshepiso tsa bokamoso, baokamedi ba ile ba kgona ho bokella matla kofela ho bona, feela dihloko(needs) tsa basebetsi ha di a ka tsa ananelwa.

Ka nako enngwe basebetsi ba teraeka haeba ba ne ba tshepisiswe nyollelo yaba ha ba e fuwe. Sena ke se ileng sa etsahala Baragwanath Hospital maqalong a kgwedi ena. Barumuwa, Bahlwekisi, di-Porter le babang ba ile ba teraeka hobane ba ne ba tshwanetse ho nyollelwa meputso kgweding ya Phupu, feela boemo ba ditaba bo ne bo ntse bo tshwana le pele. Basebetsi bana ba 500 ho isa ho 600 ba ile ba tshwarwa ka le hlahlamang mme ba ile ba kgalemelwa ke ba sepolesa sa John Voster Square hore habasa kgutlele mosebetsing ba tla qoswa kabaka la ho teraeka kantle ho molao. Hona ke bopaki ba hore baokamedi ba na le hona ho thibela "strike" ka ho bitsa mapolesa.

Ntho e tshwanang le ena e ile ya etsahala lekgotleng la motse la Randburg ka la 2 Pudungwane. Bateraiki ba ne ba ilela dipho-so tse fumanehang mekotlaneng ya bona ya meputso. Ba ile ba juetswa hore ba ilo hlahla kgotla ka qososo ya ho hana ho etsa mesebetsi e ba tlamang. Ka le hlahlamang kgotla, basebetsi ba bang-ba ile ba lokollwa ka tumelo ya mo lato ha ba 70 ba ile ba qoswa ka ho roba setlamo sa bona ka tlasa molao wa "Riotious Assembly Act" ba ile ba lefiswa R20 kapa matsatsi a 20 tjhankaneng.

Jwale re a bona hore ha basebetsi ba batla nyallelo ya meputso kapa ba etsa kopo ele kapa ele mabapi le meputso, baokamedi ba ba thetsa ha bonolo hore ba mohele nyollelo e nyenyane kapa ba se keba fuwa nyollelo ho hang. Hona ke hobane baokamedi ba ba tshepisa ho ba tebela kapa ho ba bitsetsa mapolesa. Haeba basebetsi ba tshwanela ho atleha ditlalebeng tsa bona, ba tshwanela ho sebetsa mmoho ka kopano e tiileng ya basebetsi e matla jwaleka baokamedi le ditshoso tsa bona.

Diteraeke tse ding tse ding tse tlwaelehileng ke tsa ha basebetsi ba batla dikopo tse itseng mabapi le basebetsi ba bang. Basebetsi ha ba teraeka feela ho lokisa ditaba tsa bona, ba lwanela ho lokisetisa basebetsi babang.

Hona ho ile ha etsahala faboriking ya Galaseya Pilkington Springs. Basebetsi ba 300 ba teraeka hobane emong wa basebetsi a ne a tejetswe. Ba ile ba yo dula hae matsatsi a mabedi. Kamora strike baokamedi ba tebela basebetsi ba bang ba 8, ba lekgotla (committee) la basebetsi. Jwale banna bana ba 8 ba nka dikgato tsa molao ka bokamedi bakeng la ho ba tebela. Baokamedi ba akgelwa ho isa ho dilemo tse pedi tjhankaneng ha ba tebetsi ba-lekgotla la basebetsi mosebetsing wa bona. Di ya leqepheng 2

Faboriking enngwe moo ntho e tjena e etsahetseng ke Imextra, faboriking ya Mail Order ya Bramley ka la 27 Pudungwane. Faboriki ena e ile ya tebela bateraeki ba 82 bao kaofela e neng e le basadi. Bane ba tejelwa ha ile ba kopa ho ka theha lekgotla la basebetsi, mme baokamedi ba ne ba ile ba diela ho le emisa. Bangodi ba babedi le bona ba ile ba tejelwa. Emong wa ba tejetsweng e ne ele moemedi wa basebetsi dipoisanong tsa meputso. Bateraeki ba ne ba batla basebetsi bana ba kgatlisetswe mosebetsing mme ba re ba batla hore dipuisano mabapi le meputso di tswelapele.

Baokamedi ba ile ba hana hore ba ile ba tebela basebetsi ba babedi ha ba ne ba leka ho kopanya basebetsi, feela bateraeki ba itse basebetsi bababedi ba tejeletswe ho leka ho theba lekgotla la basebetsi. Ba itse hape ba ile ba teraeka hore basebetsi ba babedi batle ba kgutlisetswe mosebetsing le horeba batla lekgotla la basebetsi leo ka lona ba tla hlahisa ditakatsotso tsa bona le ho ba buella.

Ka le hlahlamang basebetsi ba neng ba tejetswe ba ile ba hana ho lata meputso ya bona, ba tletleba ka hore e hutswe kantle ho molao. Baokamedi ba ile ba re kaha basebetsi ba ile ba teraeka, ha ba no lefelwa "notice" kapa moputso o tswanelang. Basebetsi ba ile ba phehella ho lilela moutso wa bona o feletseng mme ba se ke ba o lata o sa fella. Ka la 30 Pudungwane, basebetsi bohle ba kgutlela mosebetsing.

Basebetsi bana ba ne ba na le matla a maholo hofeta ba teraeki ba difaboriki tse ding. Ebile ba ne ba sa ipuelle feela, ba ne ba buella le basebetsi ba bang ba habo bona, ba neng ba tejetswe. Ba ne ba kopane ka kopano e kgolo e tiileng, mme e ne e le basebetsi ba ntswe le leng, le matla.

mong bona basebetsi ba matla hofeta baokamedi le maponesa.

Kahoo, ho a hlokahala hore baseba ipope ngatana - nngwe e kgo lohadi e matla. Matla ao basebetsi ba nang le ona ke bongata ba bona. Baokamedi ba na le tjhelete mme maponesa a na le matla a ho tshwara. Basebetsi ba ka bo bona feela, kahoo ba tshwanela ho sebetse mmoho haeba ho na le seo ba se batlang.

TSA MOHLOPHISI 2.

Ditabang tsena ho na le ditaba ka di "strike". Mona ke a mang a mathata ao basebetsi ba kopanang le ona ha ba teraeka.

1) Ya teraekang o tshwanela ho itoketsa mathata. Baokamedi ba ka etsa ntho tse ngata ho sebetšana le bateraeki. Baka mame-la ditletlebo, feela hona ke tshohanyetso. Ho ka etsahalang ke hore basebetsi bohle ba tejelwe, ebile hoo ha se bobo bo bohlo buo ba ka bo etsang. Ba ka mema mapolesa faboriking hore ba tlo qhalanya seteraeka kapa ba tshware bateraeki.

2) Jwaleka ha o bona, ho teraeka ke bohato bo kotsi. Basebetsi ba na le matla a fokolang ha ba bapiswa le baokamedi ba bona kapa mapolesa. Basebetsi kamehla ba ka tlasa letswalo la ho tejelwa kapa la ho tshwarwa. Ntho tse na di kenyetse basebetsi letswalo la ho emela ditokelo tsa bona mme ba etse dikopo tseo ba di batlang.

3) Le ha ho le jwalo, ha se hore basebetsi ba lahle tshepo mme ba thole kabaka la mathata ao. Mebusong emeng moo basebetsi ba neng ba na le mathata a tjena, ba ile ba qetella ba kgonne ho bopa dikopano tse kgolo tse bileng le matla a ho ema pela baokamedi le maponesa.

Jwale basebetsi ba ka etsang ka bothata boo?

1) Basebetsi ba elellwe hore seo ba se batlang ho baokamedi ba bona ke sa bona ka toka. Ke tokelo ya mosebetsi emong le emong ho batla moputso o tswanelang, le ho sebetse tlasa boemo bo botle. Faboriki enngwe le enngwe e na le hona ho fa basebetsi seo ba se hlokanang. Kahoo basebetsi ba se ke ba amohela karabo ya tjhe ho seo ba se hlokanang.

2) Ebile ke tokelo ya mosebetsi emong le emong ho ba le tsela e ntle e matla ya ho batla seo a se hlokanang. Ekaba ka lekgotla la basebetsi, feela molemole ke kopano e kgolo e matla.

3) Ntho tsena tse pedi ke tsona tseo basebetsi ba tlamehang ho di llela. Le teng selo sa bona ha se no mamelwa ha ba sekopano e ntle e matla. Ha basebetsi ba 1000 ba le ntswe leng ka selo, ha ho letho leo maponesa a se etsang hobane ba le bangata. Ha basebetsi kaofela mosebetsing o le mong ba ka ba le ntswe leng, ha ho hangata hoo baokamedi kapa maponesa a ka se etsang, ho bane boe-

Ba bangata ba lona ba ile ba ipotsa kapa ba botsahore se entseng ho etsahetse jwang hore batho batsho ba se be le ditokelo tseo makgowa a na leng tsona. Kgaolong ena re tla ela hloko molao ona wa Industrial Conciliation Act o lokisitswe ka selemo sa 1956. Molao ke wa bohlokwa hobane ka ona, ho ile hwa etswa hore ebe tlolo ya molao ho amohela batho batsho di-trade unioneng tse ngodisitsweng molaong. Ka mantswa a mang ho ka thwe batho batsho ba ne ba kgeth-ostwe menyake kapa tshireletsong eo e neng e fuwe di-trade unione ts e ngodisitsweng molaong.

Ke tshireletso efe eno, hape ke eng se entseng hore Goromente a etse kgethollo ena selemong sena sa 1956.

Kgaolong ena re tla buisana ka ha tshireletso ena. Kgaolong e tlang (Ba-sebetsing ba kgwedi e tlang) ebe re hlahlobisa mabaka a etseng hore ho be le kgethollo ena, hape le se ileng sa makaleng a mang a mekgatlo ena kapa dikopanong tsa di-trade unionemabapi le molao ona. Kgaolong e qetellang ke tla rata ho shebisisa hantle "katleho" eo trade union e ngodisitsweng ebang le yona. Ke eng se entseng hore di-trade unione di dumele ho ngodiswa? haeba ngodiso ee e entse hore basebetsi kaofela ba se be le hona ho ka ema mmoho unioneng? Ke eng se entseng hore basebetsi ba makgowa ba se eme mmoho le basebetsi ba makalate (coloured), makula, le ba batho batsho, ho hanana le tse ding tsa ditlha tsa molao oo wa Industrial Conciliation Act, o en-tse nggethollo ya basebetsi?

Ho na le mabaka a mangata a ketso ena feela re tla a hlahlobisa hantle e kgaolong ya ronae tlang, feela ho molemo ke ho utlwusisa tokiso ya ha ema e le nngwe. Molao ona o ile wa amohela hobane batho ba bang ba ile ba eba le tshabo ya hore ho tla ba kotsi hore basebetsi ba eme mmoho unioneng, hobane hona ho tla etsa hore ba lahlehelo ke matla ao ba ne-ng ba tla ba le ona haeba basebetsi ba ema mmoho.

Molao ona wa Industrial Conciliation Act o qapilwe ka selemo sa 1924 le jwale o sa qobeha. Ha o ne o qala hoba molao, o ile wa bea melawana e-tseng eo eneng e qhobela mekgatlo ya beng ba mesebetsi e ngodiswe le di trade union di ngodiswe hape le yae ka yona dingongoreho tsa difaboriking di ka di ka fediswang (jwaleka ditera-eka ho tabelwa ha mosebetsi ka ntle ho lebaka)

Molao ona o entse tumelo ya hore ho etswe kgetho ya balaodi ba ngodisitsweng, palo ya bona e lekane le palo ya beng ba mesebetsi faboriking e itseng kapa indastring e itseng.

Balaodi bana ba kgethilweng (Councils) ba bitswa hore ke Industrial Councils (Balaodi ba di industri) bongata ba lona le ka ba le tsebo ya ba bang ba bona. Balaodi bana (Industrial Councils) ba fuwe matla a ho eketsa tumelo ya molao ho ba sebetsi kaofela bao ba leng ho indastri e itseng. Ke kamoo re bonang bongata ba batho batsho, le ba sa dumela ho ba ditso tsa trade union, ba qhobellwa ho lefa tefo e itseng ho Industrial Council. (Megolo) tefo ya bona ya beke le tsela ya ho sebetsa ha bona e rerwa ke Industrial Council leha ba sena puo e itseng bakeng sa megolo ya bona kapa tse-la eo ba lakatsa ho ka sebetsa ka yona.

Molao o na hape o beile tsela eo dingongoreho di ka fediswa ka yona. Ho teraeka le ho tabelwa hamosebetsi ho tse ding tsa di (indastri) faboriki ke tlolo ya molao tse kang ya motlakase, matla, metsi, tsamaiso ya batho, le batimi ba mollo le ya baboloki ba dijo.

Ho akaretsa tsohle, Industrial Conciliation Act e beile tseae eo ka yona phaphano mahareng a beng ba mesebetsi le basebetsi ba bona e ka fediswa, ntho tse ngata tsa ho fapana. Molao o qhobela monga mosebetsi ho ikipanya le basebetsi, hape o emela basebetsi ho fihla bakeng se itseng, ha wa shebana le ditakatso tsa basebetsi kaofela, hobane dikopanong tsa Industrial Council, tsa fapaneng, ho etswa kemo ya basebetsi ba itseng e seng ba sebetsi kaofela ke kamoo ditakatso tsa basebetsi kofela di sa emelwe.

Molao ona wa Industrial Conciliation Act o entse thibo/tshireletso e matla ya hore basebetsi ba se kopane. Nako e tlang, re tla shebisisa hantle mabaka a entseng hore molao ona o e tse. Re tla ba le hona ho ka utlwisisa hore ke eng ha batho batsho ba sa dumellwa ho ka ema mmoho, hammoho le basebetsi ba bang trade unioneng e le nngwe. Se entse ke molao ona se setle kapa se sebe? Naa basebetsi ba batsho ba na le ditakatso tse fapaneng le tsa basebetsi ba mofuta e meng? O nahana jwang? batho ba bang bona ba nahana jwang?

AMWU LEKGOTLA LA BASABETSI BA BATALA 4. MERAFONG

Ho teng tshisinyeho e kgolo ya ho batla ho bopa makgotla a basebetsi mehleng ena. Hore makgotla a a tle a tsebe ho tswella pele ha ntle, ke tshwanelo hore kaofela basebetsi ba tsebe histori ya makgotla a basebetsi ho lena la S South Africa.

Hang feela ha basebetsi ba ka utlwisisa ho entseng hore makgotla a basebetsi a se ke a atleha e ile ya nna eng, dilemong tse fetileng, ba tla tseba ho qapa makgotla a motheo o tiileng ho a kekeng a hlola a eshwa.

Mona re tla tadimisisa lekgotla la basebetsi ba merafong re leke ho batlisisa hore ekaba le ne le bolauwe keng.

Mokutu wa ho qala wa ho qapa lekgotla la basebetsi o ileng wa atleha o ile wa qalwa ka 1931 mo hla sehlophana sa banna se ileng sa ikopanya sa bopa lekgotla la basebetsi ka tlasa Monghadi T. W. Thibedi eo e neng e le mongoli wa lona. Lekgotlana le le nnile la tswela pele leha ene ele habohlo konyana dilemong tsa bo 1930 ka baka la boima ba mesebetsi wa ho ipopa.:

1. Basebetsi ba ne ba kena ba etswa ka bongata merafong, ka baka leo, ba sitwa ke ho bopa sehlopha se tiileng sa maloko a lekgotla.
2. Ho ne ho le teng kgethollo molaong le kगतello ya maponesa
3. Beng ba mesebetsi hammoho le oona Mmuso ba ne ba le kगतlanong le lona; hathe basebetsi bona ba ne ba na le dingongoreho tse ngata tse neng di etse hore ba traeke selemong se seng le se seng ba batla kekeletso ya meputso, dijo le marobalo le tshireletso sehlohong sa ho tswarwa ke mapolesa. Ka lebak
Ka lebaka lena, le hoja ho ne ho ena le mathata a mangata a thatafatsang ho ipopa ha basebetsi, kanqenngwe dilo di ne di le ngata tse ileng tsa etsa hore basebetsi ba batle ho ipopa. Haholo ho ya hofeleng ha dilemo tsa bo 1930, tshisinyeho ya ho ipopa e ne ya hola eseng feela merafong empa le ditulong tse ding.

Ka 1941, Congress ya Transvaal e ile ya ikemisetsa ho tsoseletsa ho emisa lekgotla la AMWU leo, ka nako ena, le neng le so ka le ba lekgotla le matla. Le ile la bitsa pitso ya barongwa la 81 ba tswang makgotleng a 39 a basebetsi ba tswang lekgotleng la ANC le makgotleng a mang. Banna ba

bitsitseng phutheho ena, e ne e le Benghadi S. P. Radebe wa leloko la kguduthamaha ya ANC hammoho le Monghadi J. Majoro eo e neng e le wa leloko la African Mine Clerks Association. Kamora phutheho ena, AMWU e ile ya hola yafumana maloko a mangata. Ka selelemo sa 1944 kamora hoba President ya lona Mongahdi J. B. Marks a ntshe letsholo la ho tsoma maloko a macha, maloko a dibukeng tsa AMWU a ne a fihla palong ya 25 000. Ka selemo sa 1942 ho ile ha thewa lekgotla la Gas and Power Workers Union. Ene e bile taba ya bohlokoa hobane basebetsi ba ba ne ba sebeletsa Victoria Falls Power Company eo e neng e fepa merafo ya Gaudent ke motlakase ho bonahala hore ha AGPWU e ka traeka, KETSO ya bpna e ka ama merafo hammoho le AMWU. Ka sona selemo se QGPWU e qapilweng ka sona, e ne ya trakele keketso ya meputso le ha kopo ya yona e seke ya amohelwa hobane ho tshajwa hore ha e ke amohelwa, ba sebetsi ba merafo le bona ba tla batla kekeletso. Ke mo makgotla a mabedi a AMWU le AGPWU a ileng a etsa kopo ya hore Wage Board e hla hlobe hore meputso ya basebetsi e ka nyollwa hakakang.

Ka kgwedi ya Hlakola selemong sa 1943 Mmuso o ile wa kgetha Lansdown Commission ka sepheo sa hore e hlahlobe meputso ya basebetsi ba merafong. Ka kgwedi ya Phupu Mmuso o ile wa neha Commission matla a ho hlahloba le meputso ya Victoria Falls Power Company; yaba commission e neha raporoto ya yona ka kgwedi ya Tshitwe. Bongata ba dikeletso tsa yona ha boa ka ba amohelwa ke Mmuso kantle ho Overtime. Ka baka leo meputso ha ya ka ya eketswa haese ahnnyane feela.

Lekgotla la AGPWU le ne la dumella na ho traeka (ba ne ba amohela 14 shillings ka beke le 4 shillings bakeng sa borobalo).

Ka kgwedi ya Phato selemong sa 1944 lekgotla la AMWU le ile la bitsa phutheho; ha tla barongwa ba le 700 le maloko a le 1 300 a etswa merafong kaofela ya Gaudeng. Phuthehong e ditlamo tsohle tsa Mmuso ha di ya ka tsa amohelwa, mme bongata ba barongwa bo ile ba kopa seteraeke.

Kamora matsatsi a se makae hoba phutheho e fete, mmuso o ile wa shapa ka molao wa 1425 o o tsebesitseng hore dipitso tsa batho ba ka bang 20 tulong ya boramerafo ha dia dumellwa. Ha bonala hore lekgotla ha le ya dumellwa ho tshwara dipitso. Le lekile ho

tshwara dipitso mafifing a busiu hara ditotoma, ha bonala hore ho tla ba thata ho fumana dichelete tsa maloko a macha. Diokanaesara le baetapele ba makgotla ba ile b ba tshwarwa ba bang ba shapuwa ka letsatsi le leng le le leng.

Mmuso o ile wa leka ho fedisa lekgotla empa ka ho etsa jwalo wa hlohleletsa maloko a lona hore a ikemisetse ho tswella pele more-rong wa bona. Ka 1945, ka baka la dijo ho hlokahala, ho ile ha kgaolwa direshene dikomponeng ya ba ena ke hlase e hotetsang mollo wa kgalefo. Ba romella barumuwa ho badisa ba dikompone. Ka 1946 maponesa a hlasela sehlopha sa bamna ba kompone ho hlahisa dillo morafong wa Modderfontein East, ha eshwa monna a le mong dikobese tsa fihla mashomeng a mane.

Lekgotla le bitsitse phutheho kgwe ding ya Mmesa ha tla barongwa ba 2 000 ba tswa dimponeng. Phutheho e e ile ya tlama ho kopa moputso wa 10 shillings ke letsatsi, dijo tse lekaneng le hore ho fedisiwe molao wa 1425, empa barongwa ba romilweng ho isa kopo ha ba ka ba amohellwa. Ka mora mo ha ne ha qa la diteraeke tse qadikaneng tsa le tsatsi le le leng.

Ka ena nako, basebetsi ba ne ba se ba sa batle ho utlwa letho; yaba ka kgwedi ya Phato ha e hlola matstsi amane, phutheho ya sekete ba rongwa ba neng ba etswa merafong, ya kopanela thoteng ya tlama ho teraeka ka la 12 Phato. Ka lona letsatsi leo la Mantaha seteraeke se setonahadi se ne se qale. Se ile sa qhalwa ke maponesa ka letsatsi leo la 15 ho isa ho la 17 ha basebetsi ba se ba kgutletse mese betsing kaofela. Palo ya dikobese ha e tsejwe hantle empa haele ba shweleng bona ho ile ha tsebiswa hore palo ya bona ke 9 athe ya di kobese e ka ba 1248. Sehale kaofela e bile ba maponesa empa le ha ho le jwalo basebetsi bona ha ba ka ba senya letho le kang ho chesa kapa ho thuba matlo.

Kamora moo, batho ba ile ba tswa rwa ka bongata ba ahlolwa; ya ba AMWU e qala ho fokola. Le ha ho le jwalo, ho bonahetse hantle hoo re matla a basebetsi a kopanong hobane seteraeke se, se ile sa emisa mosebetsi merafong e lesho me le metso e mebedi. Sebaka sa matsatsi a supang sa fokodisa tshebetso merafong e robang mono o le mong. Palo ya basebetsi ba neng ba le seteraekeng e ne e le 60 000.

Se re tshwanetseng ho se hlokome la haeba re batla ho fumana thu - to diketsahalong tse fetileng le ho weng ha AMWU ke dife? Ha re ka utlwisisa siphoso tse etsahe-tseng re tla tseba ho di qoba ma isao a tlang.

Ho bonahala hantle hore phokolo e kgolo ya AMWU e ile ya eba bo-nolo bo baetapele ba basebetsi ba ileng ba tshwarwa ka bona ke Mmu-so ba ahlolwa, lekgotla la bolawa le ho hlokahala ha banna babang ba ka etang lekgotla pele.

Bona ke bofokodi bo pepeneneng. Ha banna ba nang le tsebo ka tsa maiso ya lekgotla ba le 20 feela, mohlang ba ka tshwarwa lekgotla le tla shwa. Hathe ha mosebetsi emong le e mong a utlwisisa tshetso ya lekgotla hantle, ho ka ba thata hore Mmuso kapa beng ba merafo ba le bolae ka ho hatella baetapele hobane mosebetsi e mong le emong ke moetapele.

Bofokodi ba bobedi seteraekeng sa 1946 e bile ho se itokisi ha basebetsi. Hore seteraeke se tswelle se tshwanetse ho lokisetswa dintho tsohle tseo ho nahanwang hore maponesa le ba mmuso ba ka di etsa hore ba tle ba se robe.

Ba boraro bofokodi ba AMWU seteraekeng sa 1946, e bile ho hloka tsela eo basebetsi ba ka buisanang ka yona le lekgotla. Ho hloka puisano ho, e bile e nngwe ya dintho tse tshwanetseng ho qojwa.

Ho bonolo haholo hore baetapele ba lekgotla ba hloke ho kopana le basebetsi ha ba sa hlokomelwe hore ho se ke ha ba jwalo. Haebane ho etsahala hore ba hloke tsela ya h ho kopana, hona ho supa hore lekgo tla lea fokola eseng feela hobane baetapele ba ka hatelllwa empa e le hobane thato ya basebetsi e sa hlokomelwe.

Iphuma kukhasi 7

sebenzi azikwazi ukufezeka kanti nabaholi bathola ubunzima bokuqondisa abasebenzi ezintweni ezi ngahle zikinyabeze inhloso yabo.

Issued by:
Industrial Aid Society
305/6 SACTA House
277 Bree Street
JOHANNESBURG.

Collection Number: AD1715

SOUTH AFRICAN INSTITUTE OF RACE RELATIONS (SAIRR), 1892-1974

PUBLISHER:

Collection Funder:- Atlantic Philanthropies Foundation

Publisher:- Historical Papers Research Archive

Location:- Johannesburg

©2013

LEGAL NOTICES:

Copyright Notice: All materials on the Historical Papers website are protected by South African copyright law and may not be reproduced, distributed, transmitted, displayed, or otherwise published in any format, without the prior written permission of the copyright owner.

Disclaimer and Terms of Use: Provided that you maintain all copyright and other notices contained therein, you may download material (one machine readable copy and one print copy per page) for your personal and/or educational non-commercial use only.

People using these records relating to the archives of Historical Papers, The Library, University of the Witwatersrand, Johannesburg, are reminded that such records sometimes contain material which is uncorroborated, inaccurate, distorted or untrue. While these digital records are true facsimiles of paper documents and the information contained herein is obtained from sources believed to be accurate and reliable, Historical Papers, University of the Witwatersrand has not independently verified their content. Consequently, the University is not responsible for any errors or omissions and excludes any and all liability for any errors in or omissions from the information on the website or any related information on third party websites accessible from this website.

This document forms part of the archive of the South African Institute of Race Relations (SAIRR), held at the Historical Papers Research Archive at The University of the Witwatersrand, Johannesburg, South Africa.